

УДК 330.3:334

DOI: 10.31732/2663-2209-2025-80-118-125

Дата надходження: 19.11.2025

Дата прийняття до друку: 17.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ольга Полторацька

Магістрант, ВНЗ Університет економіки та права “КРОК”, Бізнес-школа “КРОК”, м. Київ, Україна,
E-mail: PoltoratskaOY@krok.edu.ua ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9040-6570>

SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE: CURRENT CHALLENGES AND PROSPECTS

Olga Poltoratska

Master's student, University of Economics and Law “KROK”, Business School “KROK”, Kyiv, Ukraine, E-mail:
PoltoratskaOY@krok.edu.ua ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9040-6570>

Анотація. Повномасштабне вторгнення росії в Україну зумовило суттєві виклики для бізнесу в Україні, особливо для малого бізнесу. в той же час, малий бізнес на четвертому році повномасштабного вторгнення демонструє стійкість та адаптацію. При цьому основними викликами для малого бізнесу в сучасних умовах є: непередбачуваність ситуації, нестабільність законодавства, нестача кадрів, низька платоспроможність, нестача капіталу, тощо. У статті досліджено сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні у першому півріччі та II кварталі 2025 року з урахуванням регіональних і гендерних особливостей. Проведено аналіз статистичних даних щодо відкриття та закриття фізичних осіб-підприємців (ФОП) у різних областях країни, включно з регіонами, що зазнають постійного воєнного впливу. Встановлено, що навіть за складних умов низка територій демонструє позитивну динаміку підприємницької активності. Так, у Запорізькій області, після значного відтоку бізнесу на початку року, другий квартал зафіксував чистий приріст нових підприємців. Схожі тенденції виявлено у Харківській, Сумській, Миколаївській та Херсонській областях, де кількість нових реєстрацій перевищила число закриттів. Особливу увагу приділено гендерним аспектам: жінки продовжують залишатися провідною рушійною силою малого бізнесу, забезпечуючи понад 60% нових реєстрацій ФОПів, тоді як серед закритих підприємств спостерігається майже паритетний розподіл за статтю. Зроблено висновок, що масове припинення діяльності ФОПів на початку 2025 року носило тимчасовий технічний характер, пов'язаний із особливостями державних реєстрів, а другий квартал засвідчив поступове відновлення економічної активності малого бізнесу. Отримані результати дозволяють оцінити стійкість і адаптивність підприємницького середовища в умовах кризових викликів та визначити ключові регіони та галузі для підтримки державної політики у сфері малого підприємництва.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, ФОП, регіональний розвиток, гендерний аспект, відновлення економіки, Україна.

Формули: 0, рис.: 3, табл.: 1, бібл.: 12

Abstract. Russia's full-scale invasion of Ukraine has caused significant challenges for business in Ukraine, especially for small businesses. At the same time, small businesses in the fourth year of the full-scale invasion demonstrate resilience and adaptation. At the same time, the main challenges for small businesses in modern conditions are: unpredictability of the situation, instability of legislation, lack of personnel, low solvency, lack of capital, etc. The article examines current trends in the development of small business in Ukraine in the first half of the year and the second quarter of 2025, taking into account regional and gender characteristics. An analysis of statistical data on the opening and closing of individual entrepreneurs (IEOs) in various regions of the country, including regions under constant military influence, was conducted. It was found that even in difficult conditions, a number of territories demonstrate positive dynamics of entrepreneurial activity. Thus, in Zaporizhia region, after a significant outflow of business at the beginning of the year, the second quarter recorded a net increase in new entrepreneurs. Similar trends were observed in Kharkiv, Sumy, Mykolaiv and Kherson regions, where the number of new registrations exceeded the number of closures. Particular attention is paid to gender aspects: women continue to be the leading driving force of small business, providing over 60% of new registrations of individual entrepreneurs, while among closed enterprises there is an almost parity distribution by gender. It is concluded that the mass cessation of activities of individual entrepreneurs at the beginning of 2025 was of a temporary technical nature, related to the peculiarities of state registers, and the second quarter witnessed a gradual

restoration of economic activity of small businesses. The results obtained allow us to assess the resilience and adaptability of the business environment in the face of crisis challenges and identify key regions and industries to support state policy in the field of small entrepreneurship.

Keywords: *small business, entrepreneurship, FOP, regional development, gender dimension, economic recovery, Ukraine, resilience, post-conflict business environment.*

Formulas: 0, **fig.:** 3, **tab.:** 1, **bibl.:** 12

Постановка проблеми. Розвиток малого бізнесу в Україні характеризується надзвичайною стійкістю в умовах війни, при цьому високий відсоток підприємств відновлює діяльність, але він стикається з такими викликами, як нестача фінансування, нестача робочої сили та загальна економічна нестабільність. Поточні виклики для малого бізнесу в Україні включають брак фінансування, нестачу персоналу, зниження попиту, бюрократію та регуляторні перешкоди, що посилюються війною, що триває. Однак, перспективи існують у таких сферах, як ІТ та оборонні технології, завдяки впровадженню електронного урядування та інноваційних рішень. Міжнародна підтримка, зусилля з реконструкції та зосередження на цифровій трансформації також пропонують потенційні шляхи для відновлення та стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку та проблемам малого бізнесу в Україні приділено значну увагу як у розробках вітчизняних науковців так і у міжнародній пресі. Зокрема, напрямами досліджень були: виклики малому бізнесу під час активної фази війни (Дюк, А. А., & Чаланов, В. В., 2025), тенденції та інструменти підтримки (Шпильова В. О., Білик, В. В., & Куценко, Б. В. 2025), гендерний аспект розвитку малого бізнесу (Kahn, М., 2025), перспективи розвитку (Дмитренко, А. В., Кравченко О. В., 2025). Аналітичні агенції проводили опитування підприємців для оцінки їх проблем (Center for Innovations Development, 2025), оцінки сучасного стану (YS.Market, 2025), очікувань підприємців (European Business Association, 2025). Це свідчить про переосмислення ролі малого бізнесу в економіці держави, як соціально - економічної основи добробуту населення, що створює робочі місця, насичує ринок товарами та послугами,

стимулює конкуренцію та інновації, забезпечуючи стабільність та зростання добробуту, особливо важливий у кризові часи завдяки гнучкості та швидкій адаптації до змін, що робить його ключовим для відновлення та розвитку економіки.

При цьому, недостатньо систематизовано розвиток, виклики та перспективи малого бізнесу в Україні, що зумовлює актуальність дослідження та з'ясування викликів та перспектив розвитку малого бізнесу в Україні.

Формулювання основних цілей статті. Метою статті є узагальнення та систематизація сучасного стану розвитку малого бізнесу в Україні, виникаючі виклики та ймовірні перспективи розвитку.

У статті використано загально наукові та спеціальні методи: системний підхід – для оцінки сучасного стану розвитку малого бізнесу в Україні та перспектив його розвитку, аналіз та синтез - для оцінки стану відкриття та закриття малого бізнесу як загалом та і по регіонах України, конкретизація – для виявлення зміни гендерної структури малого бізнесу, графічні та табличні методи – для відображення результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу наукового дослідження. Малий бізнес в Україні у 2025 році переживає звуження через війну, нестабільність та економічний тиск, однак демонструє вражаючу стійкість. З'являються ознаки стабілізації, завдяки активним реєстраціям бізнесів, зростанню певних секторів і підтримці держави та міжнародних партій. Основним завданням є подолання бар'єрів: доступу до фінансів, податкового тиску та кадрової нестачі, щоб дати малому бізнесу імпульс для зростання в нових реаліях (Дюк, А. А., & Чаланов, В. В., 2025).

Після складного початку року, другий квартал 2025-го приніс позитивні

зміни в динаміці малого бізнесу в Україні. Кількість новостворених фізичних осіб-підприємців (ФОП) перевищила кількість закритих, що свідчить про поступову стабілізацію підприємницького середовища.

Динаміка підприємницької активності у першій половині 2025 року (рис.1) засвідчила зміну загальних трендів функціонування малого бізнесу. Якщо на

початку року спостерігалось різке скорочення кількості суб'єктів підприємництва, то вже у другому кварталі відбулася стабілізація ситуації та зафіксовано позитивну динаміку зростання. Подібні коливання зумовлені насамперед наслідками масштабної кібератаки на Єдиний державний реєстр у січні 2025 року, що суттєво спотворило статистичні показники першого кварталу.

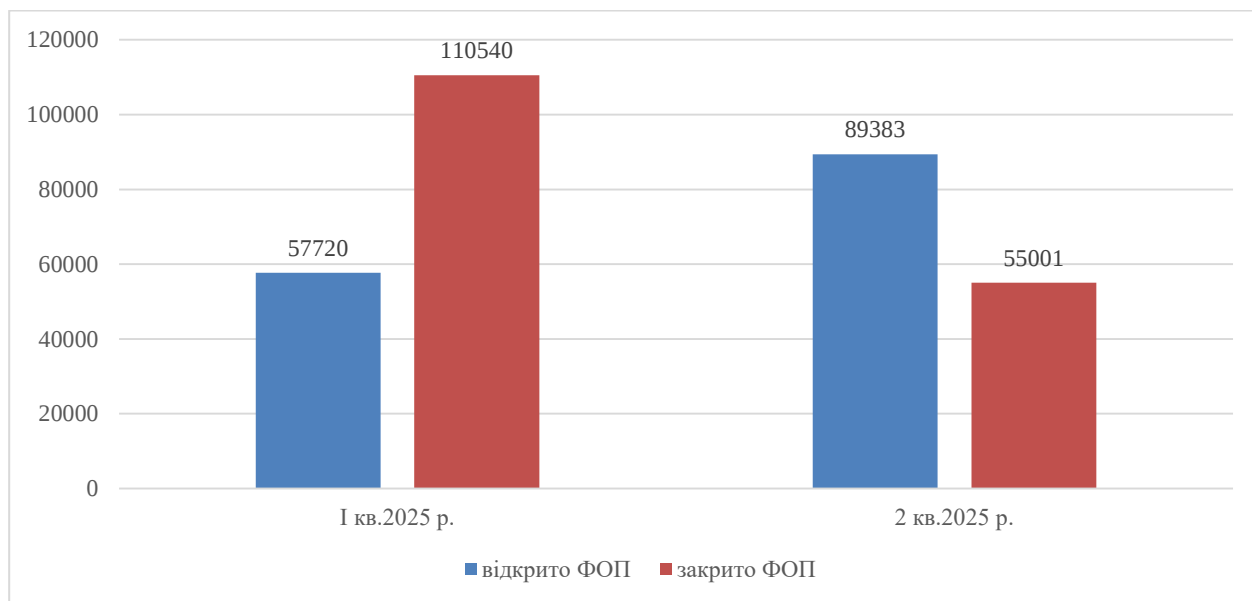

Рис. 1. Динаміка відкриття та закриття малого бізнесу в Україні у I та II кварталах 2025 року

Джерело: систематизовано автором на основі You Control Market (2025)

У I кварталі 2025 року сформувалася атипова ситуація: кількість припинених фізичних осіб-підприємців (110,5 тис.) більш ніж удвічі перевищила кількість новостворених суб'єктів господарювання (57,7 тис.). Виявлений дисбаланс пояснюється переважно технічними причинами: до офіційної звітності потрапили накопичені за час зупинення роботи реєстрів дані про закриття бізнесу. У результаті чисті втрати підприємницького сектору протягом перших трьох місяців року становили понад 50 тис. одиниць.

У другому кварталі «ефект відкладеного попиту», спричинений кіберінцидентом, вичерпався. Кількість закриття повернулася до звичайного рівня, скоротившись майже удвічі до 55 тис. підприємців. Одночасно активізувався

процес започаткування бізнесу: у квітні–червні було зареєстровано близько 89,4 тис. нових ФОП, що на 55% перевищує показник попереднього кварталу. Таким чином, співвідношення між відкриттями та закриттями змінилося на користь зростання: на кожні 100 зареєстрованих підприємців припадало лише 62 випадки припинення діяльності. Це дало можливість малому бізнесу продемонструвати позитивне сальдо, тобто, чистий приріст за квартал становив приблизно 34,4 тис. підприємців.

Особливу аналітичну цінність становить галуzeвий розріз динаміки відкриття та припинення діяльності фізичних осіб-підприємців. Як і у попередньому періоді, домінуючі позиції зберігають десять провідних секторів економіки (рис.2), які концентрують понад 80% усіх новостворених та близько 86% припинених суб'єктів підприємництва.

Водночас, на відміну від I кварталу, у більшості ключових галузей у II кварталі 2025 року кількість нових реєстрацій

перевищила обсяг закриття, що засвідчує поступове відновлення та поживлення підприємницької активності.

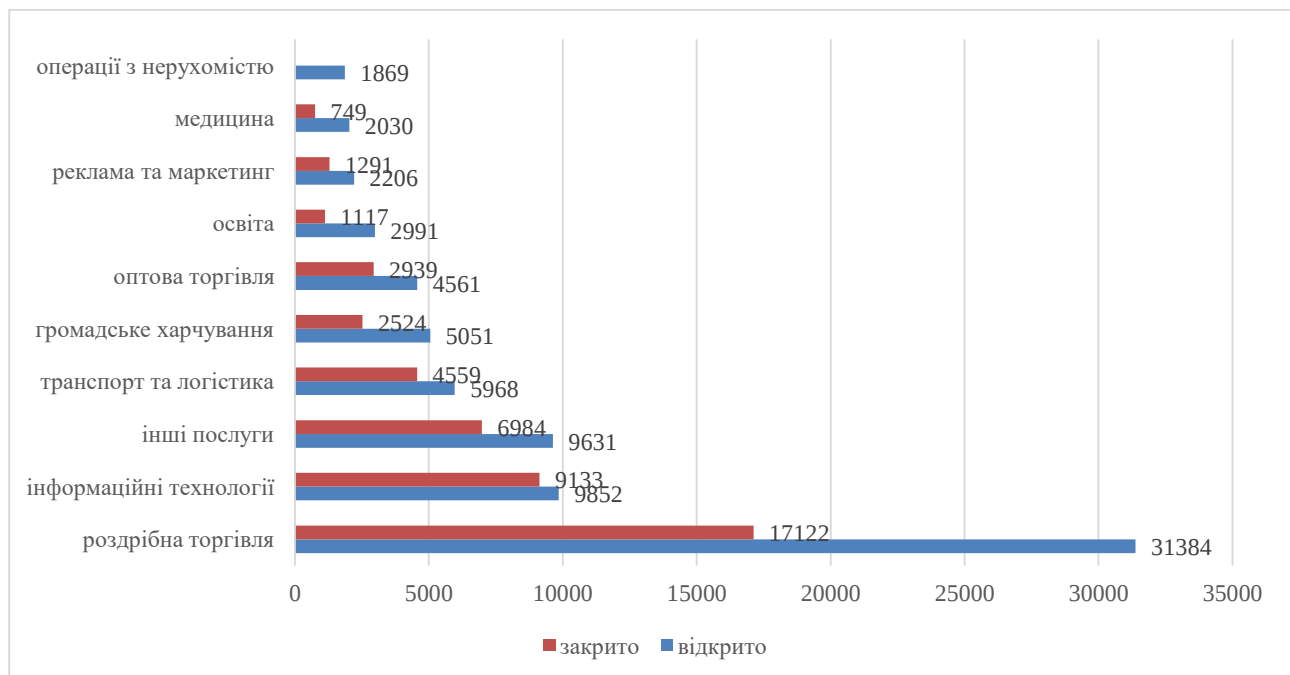

Рис. 2. Галузі відкриття малого бізнесу у II кварталі 2025 року в Україні

Джерело: систематизовано автором на основі You Control. Market (2025)

За оцінкою You Control. Market (2025), беззаперечним лідером за кількістю новостворених мікро бізнесів залишилася роздрібна торгівля. У другому кварталі у цьому сегменті зареєстровано 31,4 тис. нових ФОП, що на 113% більше порівняно з попереднім періодом. Попри те, що торгівля водночас характеризується найбільшими обсягами закриття, саме вона забезпечила найвагоміший чистий приріст - понад 14 тис. підприємців.

Інформаційні технології посіли другу позицію з результатом 9,9 тис. нових реєстрацій та темпами зростання близько +14%. Принципово важливо, що й у цьому секторі кількість відкриття перевищила кількість закриття (9,1 тис.), що свідчить про збереження його привабливості та стійкості.

Третє місце за показниками новостворених ФОП посіла категорія «Надання інших індивідуальних послуг» (9,6 тис. проти 7,6 тис. у першому кварталі). До п'ятірки галузевих лідерів також увійшли транспорт і логістика (6 тис.) та сфера громадського харчування (5,1 тис.).

У другій групі рейтингу опинилися оптова торгівля, освіта, рекламно-маркетингові послуги, охорона здоров'я та аграрний сектор. Кожен із цих напрямів продемонстрував відчутне зростання кількості суб'єктів малого бізнесу: від +14% в ІТ до +65–70% у транспортній, харчовій та оптовій сферах. Це свідчить про диверсифікацію підприємницької активності та поступове відновлення економічної структури після кризових явищ початку року.

У другому кварталі 2025 року спостерігається суттєве уповільнення темпів закриття фізичних осіб-підприємців (ФОП) порівняно з кризовим періодом січня–березня. Попри те, що найбільшу кількість припинених реєстрацій традиційно зафіксовано у сфері роздрібно торгівлі (17,1 тис. ФОП), цей показник майже вдвічі нижчий від рівня першого кварталу. Високими залишаються масштаби виходу з ринку в ІТ-секторі (9,1 тис.) та у сфері надання інших послуг (7 тис.). До галузей із помітними показниками закриття також належать транспорт, оптова

торгівля, громадське харчування, рекламний бізнес та освіта. Водночас у всіх провідних секторах кількість припинених ФОП у другому кварталі була не лише вдвічі меншою, ніж у попередньому, а й значно поступалася числу новостворених підприємств.

Територіальна структура підприємництва вкотре підтверджує концентрацію бізнес-активності у великих міських агломераціях та промислових регіонах. Абсолютним лідером за приростом нових ФОП став Київ, де у квітні–червні 2025 року зареєстровано 11 648 підприємців (проти 8 542 у першому кварталі). Це є найвищим квартальним результатом серед усіх регіонів. Серед областей найбільший прогрес демонструє Дніпропетровська (понад 8,1 тис. відкриття проти 5,5 тис. у попередньому кварталі). Далі у рейтингу розташувалися Львівська (6,9 тис.), Одеська (6,8 тис.), Київська (6,6 тис.) та Харківська (6,5 тис.) області. В усіх цих регіонах у другому кварталі простежується помітне поживавлення підприємницької активності після спаду на початку року.

За оцінкою You Control. Market (2025), сукупно місто Київ і п'ять найбільших областей (Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Київська та Харківська) акумулювали майже половину всіх нових ФОП країни у другому кварталі. До десятки лідерів також увійшли Полтавська, Вінницька, Хмельницька та Волинська області, які продемонстрували прискорене зростання кількості зареєстрованих підприємців. Зокрема, на Полтавщині кількість нових ФОП майже подвоїлася порівняно з першим кварталом 2025 року.

Динаміка закриття бізнесів свідчить про поступове покращення ситуації в усіх регіонах. Хоча м. Київ зберіг першість за абсолютними масштабами закриття (понад 7 тис. ФОП у другому кварталі проти 14,5 тис. у першому 2025 року), столиця вперше за тривалий час продемонструвала позитивний баланс: кількість відкритих бізнесів перевищила кількість закритих на 4,5 тис. Дніпропетровська область, яка

очолила анти рейтинг серед регіонів із показником 4,9 тис. закритих ФОП, також забезпечила позитивний результат (+3,3 тис. ФОП). Високі рівні припинення діяльності ФОП зберігалися на Харківщині, Одещині, Львівщині та Київщині, однак у цих регіонах загальна динаміка теж залишалася позитивною (Шпильова, В. О., Білик, В. В., & Куценко, Б. В. 2025).

Примітним є те, що навіть регіони, які постійно перебувають під активними воєнними діями, зокрема, постійними ракетними обстрілами, демонструють відносну стійкість підприємницького середовища. Так, у Запорізькій області у другому кварталі 2025 р. було закрито 1 736 суб'єктів господарювання у формі ФОП, проте зареєстровано 2 316 нових, що забезпечило позитивне сальдо. Для порівняння, у першому кварталі цього ж року регіон зафіксував майже 3,5 тис. закриття при близько 1,5 тис. відкриття, що свідчило про значний відтік бізнесу.

Схожу позитивну динаміку демонструє Харківська область, де чистий приріст підприємців перевищив 2 тис. осіб, а також Сумська область, у якій кількість нових реєстрацій ФОП зросла на 79%. Навіть у традиційно найбільш уражених воєнними діями регіонах: Херсонській та Миколаївській областях, де кількість відкриття перевищила кількість припинених суб'єктів підприємництва, що може розглядатися як ознака поступового відновлення ділової активності.

Особливу увагу привертає гендерний аспект розвитку малого бізнесу. У другому кварталі 2025 р. жінки традиційно залишалися основною рушійною силою підприємництва: із 89,4 тис. нових реєстрацій 54,2 тис. (60,7%) припали саме на них, тоді як на чоловіків лише 34,9 тис. (39,3%). Порівняно з першим кварталом частка жінок серед нових підприємців знизилася незначно (з 61,5% до 60,7%), що підтверджує стабільність гендерної пропорції (Kahn, M. 2025).

У структурі припинених ФОП простежується близький до паритету розподіл: у квітні–червні 2025 р. жінки становили 52,4% (28,8 тис.) закритих

бізнесів, а чоловіки лише 47,6% (26,2 тис.). Така ж тенденція спостерігалася і в попередньому кварталі (52,7% жінок серед припинених ФОП). Отже, понад половину як нових, так і ліквідованих підприємницьких ініціатив в Україні забезпечують жінки.

Таким чином, значний сплеск припинення підприємницької діяльності на початку 2025 р., імовірно, мав технічний характер, пов'язаний із особливостями роботи державних реєстрів. Уже в другому кварталі спостерігалася поступове відновлення: масові закриття зупинилися, а кількість нових реєстрацій навіть почала перевищувати кількість ліквідацій. Хоча за перше півріччя сукупно число припинених ФОП залишається дещо більшим, ніж

кількість відкритих, відмінність між цими показниками вже не є критичною.

Якщо нинішня тенденція збережеться, то до кінця 2025 року Україна цілком може вийти на нульовий баланс малого підприємництва. Звісно, говорити про повноцінне відновлення зарано, адже багато чинників (безпекова ситуація через повномасштабну війну, платоспроможність населення тощо) і далі впливатимуть на бізнес-клімат. Втім, другий квартал 2025-го показав, що малий бізнес в Україні попри все продовжує запускатися і шукає нові можливості.

За результатами опитування малого бізнесу (Center for Innovations Development, 2025) в Україні у 2025 році були визначені наступні виклики – див. рис.3.

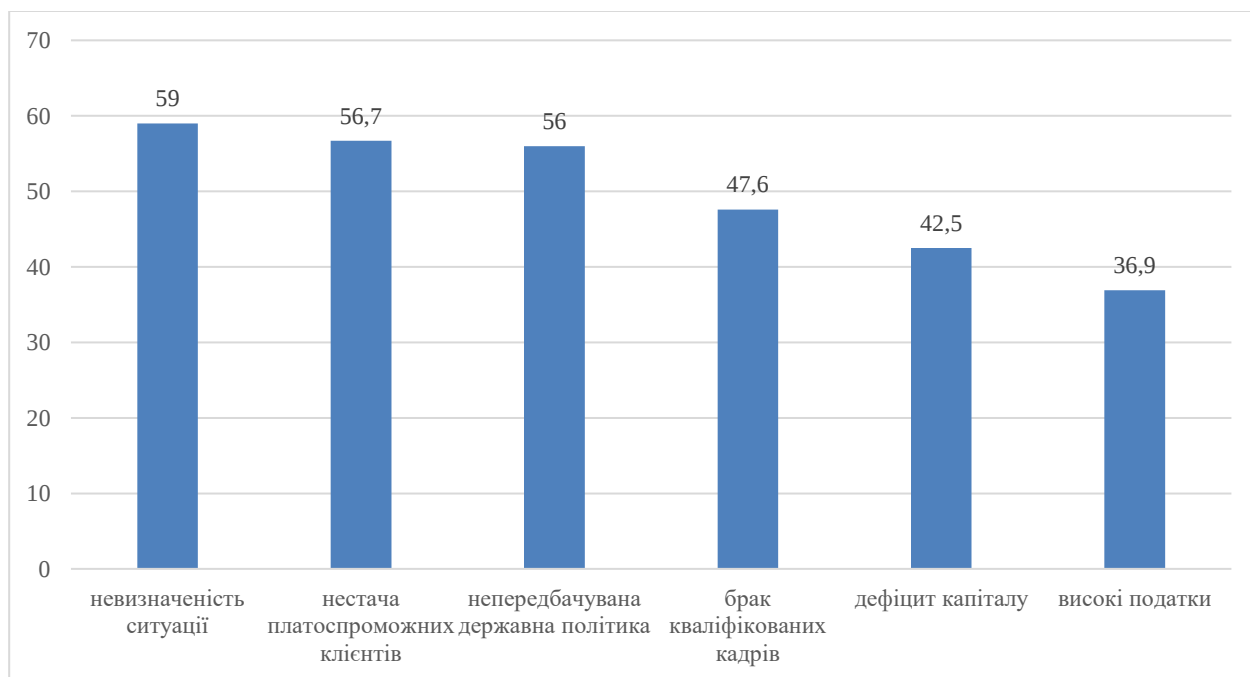

Рис. 3. Проблеми малого бізнесу в Україні, %

Джерело: систематизовано автором на основі Center for Innovations Development (2025)

Респондентами були визначені наступні проблеми, які заважають розвитку малого бізнесу в сучасних умовах:

- невизначеність ситуації (59 %),
- нестача платоспроможних клієнтів (56.7 %),
- непередбачувана державна політика (56 %),
- брак кваліфікованих кадрів (47.6 %),
- дефіцит капіталу (42.5 %);

-високе податкове навантаження (36,9%).

У середині 2025 року понад 40 % МСБ оцінюють стан бізнесу як незадовільний або поганий, а лише близько 17 % - як «добрий/відмінний» (Zubkova, 2025).

За оцінкою European Business Association (2025) 67 % підприємців використовують цифрові канали для продажів, частка онлайн-бізнесів зросла з

15 % до 24 %.

При цьому, Уряд України ухвалив стратегію розвитку МСБ на період 2024–2027 років: фокусується на відновленні бізнесу, цифровізації, зеленому розвитку, інклюзії (включно з жінками, ветеранами, ВПО), експорту, державних закупівель і кластерному розвитку (Ministry of Economy of Ukraine, 2024).

Існують державні програми підтримки:

-«Made in Ukraine»;

-Кредити 5-7-9;

-страхування воєнних ризиків;

-покращення участі МСБ у держзакупівлях через Pulse та Diia.Business (Ministry of Economy of Ukraine, 2024).

Так, у межах програми RISE, підтриманої Світовим банком: 593 млн дол. США спрямовано на допомогу 20,000 одиницям МСБ та збереження/створення щонайменше 40,000 робочих місць, із акцентом на зелені ініціативи та експорт (Zablotskyi, D., & Panajyan, S. 2024).

Платформа Diia.Business активізує цифрову підтримку (консультації, доступ до послуг, електронні інструменти), але частка МСБ, що використовують цифрові інструменти, нижча, ніж у великих компаній.

Для поліпшення розвитку малого бізнесу ОЕСР підкреслює необхідність поліпшення інвестиційного клімату через доступ до фінансів, реформи регулювання, боротьбу з корупцією, цифровізацію податкового адміністрування, розвиток фінансових інструментів (лізинг, страхування), а також «зелену» політику (Keith, A., & Ziemann, V. 2025).

Загалом, перелік пріоритетів бізнесу на 2025 рік включає: компенсації втрат, страхування воєнних ризиків, підтримку у працевлаштуванні ветеранів, розвиток інноваційної інфраструктури, очищення від мінних загроз, стимулювання освіти та повернення людського капіталу (Keith, A., & Ziemann, V. 2025).

Таким чином, на серпень 2025 року малий бізнес в Україні демонструє певну стабілізацію після затяжної кризи 2024–першої половини 2025 року. Проте ситуація залишається сюжетною: низький бізнес-оптимізм, обмежені ресурси та ризики зберігають значний тиск. Водночас державні програми та часткова цифрова адаптація створюють нові можливості для трансформації та зростання.

Узагальнимо результати дослідження по викликам та перспективам розвитку малого бізнесу в Україні в табл.1.

Таблиця 1

Виклики та перспективи малого бізнесу в Україні

Категорія	Стан малих підприємств
Динаміка бізнесу	Незначний позитивний баланс проте ріст уповільнений
Економічний настрій	Зростає песимізм. Індекс UBI низький
Галузі/регіони	ІТ-сектор поступово адаптується; нові регіональні осередки зростання
Державна підтримка	Стратегія до 2027, кредитні програми
Виклики	Податкова складність, доступ до фінансів, корупція
перспективи	Цифровізація, ІІІ, кібербезпека, локальна продукція

Джерело: систематизовано автором на основі *YC.Market (2025), Center for Innovations Development (2025), Keith, A., & Ziemann, V. (2025)*

У II кварталі 2025 року малий бізнес в Україні продемонстрував помітне відновлення. Навіть у прифронтових регіонах, зокрема на Запоріжжі, Харківщині, Сумщині, Херсонщині та Миколаївщині, кількість нових ФОП перевищила кількість закритих, що свідчить про поступове повернення економічної активності. Водночас жінки

залишаються головною рушійною силою підприємництва: понад 60% нових бізнесів відкрили саме вони. Гендерна структура серед закриття майже паритетна. Таким чином, період масового припинення діяльності ФОП на початку 2025 року виглядає радше технічним явищем, а не сталою тенденцією. Загалом у малому бізнесі сформувалася позитивна динаміка,

що свідчить про високу стійкість підприємців навіть в умовах воєнних викликів.

Висновки. Незважаючи на багатогранні виклики від воєнної нестабільності до труднощів з клієнтами, кадрами та фінансуванням, малий бізнес в Україні проявив помітну стійкість і адаптивність. Частка малого бізнесу, яка активно використовує цифрові канали, демонструє потенціал для зростання. Це підтверджує необхідність комплексної підтримки: стратегічна політика уряду та міжнародні програми фінансування (RISE, Diia.Business), разом з реформами (OECD),

можуть створити фундамент для стійкого відновлення і розвитку малого бізнесу. Підвищення цифровізації, доступ до фінансування, підтримка експорту та «зелений перехід» - це можливості, які допоможуть перетворити виклики на шанси для українських підприємців.

Подальші дослідження з даної тематики доцільно присвятити **впливу викликів на перспективи розвитку малого бізнесу в Україні**, зокрема, як впливає державна політика та нормативно -правове регулювання, нестача професійних кадрів, низька платоспроможність споживачів, тощо.

Література:

- 1.Дмитренко, А. В., & Кравченко, О. В. (2025). Малий бізнес в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, Україна, м. Харків, 23 травня 2025 р.*, 22–26.
- 2.Дюк, А. А., & Чаланов, В. В. (2025). Малий та середній бізнес в Україні: стан, тенденції та виклики під час дії воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-95>
- 3.Шпильова, В. О., Білик, В. В., & Куценко, Б. В. (2025). Сучасні підходи до розвитку малого бізнесу в Україні: виклики, тенденції та інструменти підтримки. *Development Service Industry Management*, 2, 362–366.
- 4.YC.Market (2025). Малий бізнес: від рекордних закриттів до стабілізації у другому кварталі 2025 р. URL: <https://blog.youcontrol.market/malii-biznies-vid-riekordnikh-zakrittiv-do-stabilizatsiyi-u-drugomu-kvartali-2025-r/>
- 5.Center for Innovations Development (2025). State and needs of business in Ukraine: results of the survey in March 2025. URL: <https://cid.center/en/analytics/stan-ta-potreby-biznesu-v-ukrayini-rezultaty-doslidzhennya-u-berezni-2025-roku-en-translation>
- 6.Zubkova, D. (2025). Over 40% of small and medium-sized businesses in Ukraine assess their condition as unsatisfactory or bad – study. URL: <https://ukranews.com/en/news/1098835-over-40-of-small-and-medium-sized-businesses-in-ukraine-assess-their-condition-as-unsatisfactory-or>
- 7.European Business Association (2025). Two out of three SMEs plan to expand their business in 2025. URL: <https://eba.com.ua/en/2-z-3-msb-planuyut-rozshyrennya-biznesu-u-2025-rotsi>
- 8.Ministry of Economy of Ukraine (2024). Government approves SME Development Strategy until 2027 and operational action plan for 2024–2027. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-skhvalyv-stratehiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiyniy-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>
- 9.Zablotskyi, D., & Panajyan, S. (2024). Ukraine's Business Environment to Improve with World Bank Support. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/10/31/ukraines-business-environment-to-improve-with-world-bank-support>
- 10.Kahn, M. (2025). Ukrainian women's startups drive tech sector resilience, offer economic recovery hope. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukrainian-womens-startups-drive-tech-sector-resilience-offer-economic-recovery-2024-03-22>
- 11.Keith, A., & Ziemann, V. (2025). OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en/full-report/raising-investment-and-exports_8614bf29.html
- 12.Strykun, G. (2025). The Ukrainian Business Council has identified TOP-10 priorities for 2025. URL: <https://platforma-msb.org/en/the-ukrainian-business-council-has-identified-top-10-priorities-for-2025>